

Tėvams

apie gabius vaikus

Sudarytoja

dr. Monika Skerytė-Kazlauskienė

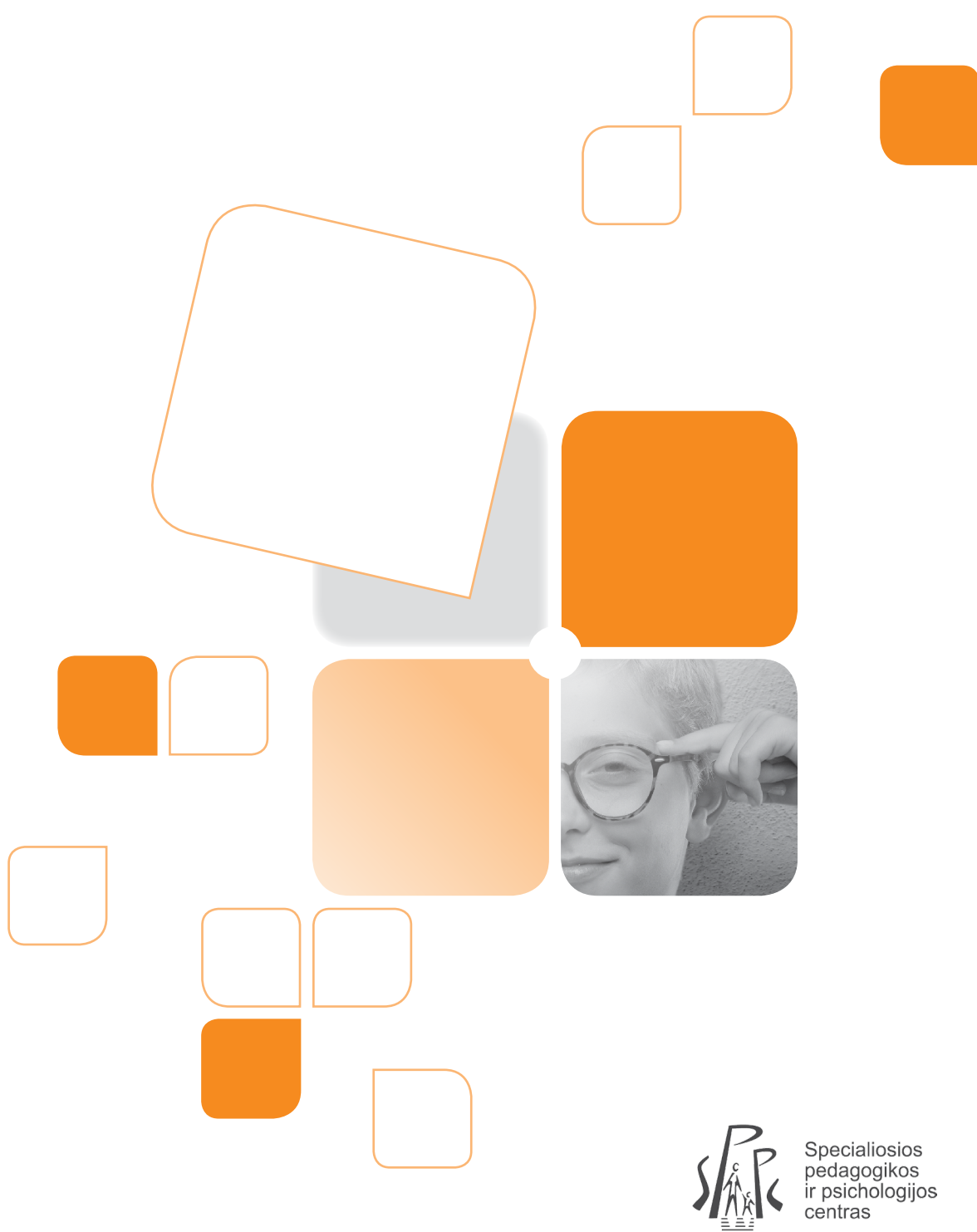
Specialiosios
pedagogikos
ir psichologijos
centras

Tėvams

apie gabius vaikus

Sudarytoja

dr. Monika Skerytė-Kazlauskienė

Specialiosios
pedagogikos
ir psichologijos
centras

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras

Parengta ir išleista įgyvendinant Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro projektą „Mokinių akademinų gebėjimų atpažinimo ir jų ugdymo kokybės plėtra“ (Nr. 09.2.2-ESFA-V-707-01-0001).

Sudarytoja

dr. Monika Skerytė-Kazlauskienė

Kalbos redaktorė

Agnė Bolytė

Dizainerė

Edita Namajūnienė

Nuotraukos iš www.shutterstock.com

Be rašytinio Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro sutikimo nei visas leidinys, nei atskira šio leidinio dalis negali būti dauginama elektroninėmis arba mechaninėmis priemonėmis, įskaitant ir fotokopijavimą bei protokolavimą, ar kitokiu informacijos saugojimo ar atgaminimo būdu.

ISBN 978-609-454-379-1

© Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, 2018.

Visos teisės saugomos

Kas yra gabūs vaikai*?

Visi žmonės, suaugę ir vaikai, esame skirtingi: skiriasi mūsų norai, svajonės, jausmai. Kiekvienas į pasaulį žvelgiame savomis akimis ir jį suprantame kitaip.

Skiriamės ir savo gebėjimais – vieniems viskas pavyksta lengvai, kitiems reikia įdėti daug pastangų. Nėra pasaulyje žmogaus, kuris galėtų viską, ką gali žmogus. Kiekvienas turi įvairių gebėjimų, kurie sudaro tarsi gebėjimų rinkinį.

Vaikai jau gimsta turėdami įvairių gebėjimų užuomazgų. Augdami vaikai, jei tam yra palanki aplinka, gali atskleisti įgimtus gebėjimus ir įgyti naujų. Visų žmonių gebėjimai yra labai skirtingi – nėra dviejų žmonių su visiškai vienodu gebėjimų rinkiniu.

Yra įvairių būdų, kaip skirstyti gebėjimus. Paprasta juos skirstyti į meninius, akademinus, sportinius. Vaikai turi įvairių gebėjimų ir jų rinkinių, tačiau šioje knygelėje kalbėsime tik apie akademinus gebėjimus ir jų turinčius vaikus.

Yra vaikų, kurie dar prieš pradėdami eiti į mokyklą lengvai sprendžia įvairias užduotis, gana anksti išmoka skaityti, domisi sunkesnėmis užduotimis, ieško jų sprendimų, turi daugiau žinių apie pasaulį, kurias gau-

na iš įvairių šaltinių ir kt. Tokie vaikai turi įgimtų akademinų gebėjimų.

Vaikų ir suaugusiųjų gebėjimus, kurie padeda greitai ir lengvai rasti sprendimus sudėtingoms problemoms, greitai ir efektyviai mokytis bei pritaikyti žinias, vadiname intelektu.

Visus vaikus galime surikiuoti pagal ūgį nuo paties mažiausio iki paties didžiausio. Panašiai galime visus vaikus išrikiuoti ir pagal intelektinius gebėjimus. Tuos vaikus, kurie šioje eilėje pakliūna prie turinčių aukščiausių intelektinius rodiklius, vadiname gabiais vaikais.

Gabūs vaikai turi gerus samprotavimo gebėjimus, loginį matematinį mąstymą, jų mąstymas paprastai paslankus, t. y. greitas, prisitaikantis, jie mėgsta iššūkius, sudėtingesnius, naujesnius, besikeičiantį mokymosi kontekstą.

Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymu** gabūs vaikai yra:

- galintys efektyviai įgyti žinių ir mokėjimų bei juos pritaikyti naujoms problemoms spręsti;
- galintys sparčiai mokytis iš patirties;
- turintys labai aukštą intelektinių gebėjimų lygį;
- jiems būdingas aukštas kūrybiškumo lygis.

* Vaikais šioje knygoje vadinami vaikai ir paaugliai iki 18 metų.

** LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. ISAK-105 2009 01 19.

Kodėl svarbu kalbėti apie gabius vaikus?

Tinkama aplinka padeda atskleisti gabumus

Daugeliui suprantama, kad vaikai, kuriems kyla sunkumų mokykloje, turėtų gauti pagalbą ir specialią jiems pritaikytą programą, kad sėkmingai mokytųsi drauge su kitais vaikais.

Tačiau kodėl reikia kalbėti apie gabius vaikus? Jiems ir taip gerai sekasi, jie turi aukštą intelektą, geba efektyviai mąstyti. Juk gali būti, kad gabūs vaikai patys suras sprendimus net tuomet, kai jiems neskiriama reikalingo dėmesio. Galbūt jie gali puikiai mokytis savarankiškai?

Tyrimai rodo, kad net jei turime įgimtų gebėjimų, nebūtinai juos paversime realiais pasiekimais. Gebėjimų atskleidimas labai priklauso nuo esamos aplinkos palankumo.

Jei aplinka palanki, vaiko gebėjimai gali sėkmingai atsiskleisti ir duoti gerų rezultatų. Jei aplinka vidutiniškai palanki – gebėjimai gali išryškėti, bet neįgaus maksimalios išraiškos. Jei aplinka nepalanki, vaiko gebėjimai gali ir visai neatsiskleisti.

Palanki vaikams aplinka – tai nėra rožinis šiltnamis, kaip kartais manoma. Palanki aplinka apima ir sunkumus, iššūkius, vaiko amžių atitinkančią riziką, kartu tai ir pagarba vaiko poreikiams, jausmams, mintims, pozityvus dėmesys ir reikalinga pagalba.

Gebėjimams palanki aplinka yra tokia, kurioje yra pakankamai galimybių ir iššūkių, skatinančių naudoti savo gebėjimus, kartu tai ir emocinis saugumas, leidžiantis rizikuoti.

Įprastai vaikų gabumai ima ryškėti mokykloje per akademinis pasiekimus. Tačiau tyrimai, atlikti Lietuvoje, rodo, kad net 40 proc. gabių mokinių (du gabūs mokiniai iš penkių) mokykloje mokosi tik vidutiniškai ar prastai.

Net ir gabių mokinių, kurie mokykloje mokosi gerai, gabumai nebūtinai atsiskleidžia visiškai, nes dalis gabių vaikų mokykloje stengiasi tik tiek, kiek pakanka geram įvertinimui gauti. Tačiau gali būti, kad, esant jų gebėjimus atitinkantiems iššūkiams ar palankesniau ugdymui, tokių vaikų gebėjimai leistų pasiekti žymiai aukštesnių rezultatų.

Tinkama aplinka gali pagerinti ir gabių vaikų savijautą. Kai gabūs vaikai jaučiasi priimami, kai sudaromos sąlygos atsiskleisti ir realizuoti jų gebėjimus, kurti ir tobulėti, jie jaučiasi laimingesni.

Jei norime, kad gabūs vaikai visiškai atsiskleistų ir išnaudotų savo turimus gabumus, turime suprasti gabius vaikus, mokėti juos atpažinti ir gebėti sukurti tokią aplinką, kurioje jie norėtų ir galėtų reikštis.

Gabių vaikų atpažinimas gali padėti gabiems vaikams

- Gabių vaikų atpažinimas gali padėti gabiems vaikams pajauti, kad aplinkiniai juos supranta.
- Gabių vaikų atpažinimas gali padėti patiems vaikams geriau save pažinti ir geriau pasinaudoti savo stiprybėmis.
- Gabių vaikų atpažinimas gali padėti gauti efektyvesnį ugdymą, kai sėkmingiau išnaudojamas laikas ir kiti resursai.

Gabių vaikų atpažinimas naudingas ir kitiems

- Darbas su gabiais vaikais gali įkvėpti mokytojus, tėvus ir visą bendruomenę.
- Kai gabūs vaikai geriau jaučiasi mokykloje, aktyviau dalyvauja įvairiose veiklose, prisideda ir prie mokyklos gerinimo savo idėjomis, kūrybiškumu ir kt.
- Gabių vaikų atpažinimas ir tinkamas ugdymas gali prisidėti prie visos mokyklos akademinų pasiekimų lygio gerinimo, nes gabūs mokiniai pagal savo galimybes pasieks daugiau, negu pasiekia dabar.
- Dėmesys gabiems vaikams gali paskatinti pozityvios visuomenės auginimą. Kai sukursime aplinką, palankią gabių vaikų gebėjimams skleistis, gabūs vaikai daugiau prisidės prie atradimų, naujovių, visuomenės gyvenimo gerinimo.

Kaip atpažinti gabius vaikus?

Ar gerai besimokantys vaikai ir yra gabūs?

Mokyklose programos sudarytos taip, kad gerai mokytis gali didžioji mokinių dalis. Tam nereikia turėti ypatingų gebėjimų.

Gerų rezultatų mokykloje pasiekti padeda gera atmintis, didelis noras, stropumas, atkaklumas, drausmingumas bei nuolatinis darbas. Taigi ne visi gerai besimokantys mokiniai yra gabūs mokiniai.

Tyrimai rodo, kad Lietuvoje tik trys iš penkių gabių mokinių mokosi gerai. Kiti du – vidutiniškai arba patenkinamai. Todėl geri pažymiai nėra patikimas rodiklis, kad vaikas yra gabus. Kartais būna atvirkščiai – mokytojai nustemba, kad gabus vaikas yra tas, kurio pažymiai gerokai žemesni nei bendraklasių.

Kita dalis gabių vaikų, kurie mokykloje stengiasi, siekia atitikti mokyklos reikalavimus, gerus įvertinimus gali gauti lengviau nei tokių gebėjimų neturintys vaikai. Gabieji greičiau perpranta instrukcijas, užduotis atlieka pirmesni, jiems reikia mažiau pastangų.

Kokie metodai padeda atpažinti gabius vaikus?

Kadangi mokyklose rašomi pažymiai, kaip rodo tyrimai, dažnai neatspindi vaiko gabumų, gabiems vaikams atpažinti sukurta įvairių metodų. Dažniausiai taikomas jų rinkinys.

Atpažinti gabius vaikus padeda aplinkiniai, kurie pastebi gabų vaiką ir iškelia mintį, kad šis vaikas gali būti gabus. Vaiko gabumus gali pastebėti tėvai, bendraamžiai, mokytojai. Paprastai tokie pastebėjimai yra paremti stebėjimais, patirtimi. Kuo daugiau žmonių turės žinių apie gabius vaikus, tuo daugiau gabių vaikų bus pastebėti.

Kartais mokyklos vykdo specialias programas, pagal kurias siekiama atpažinti gabius vaikus. Tuomet patikrinami visi mokyklos vaikai: apklausiami visi mokytojai, tėvai, personalas, ar kas nors pastebi ypatingų gabumų turinčių vaikų. Taip sudaroma galimybė atrasti visus mokykloje besimokančius gabius vaikus.

Apie tai, kad mokykloje gali būti gabių vaikų, rodo ir išskirtinai aukšti standartinių testų rezultatai.

Nustačius, kad vaikas gali būti gabus, paprastai yra atliekamas išsamus sistemingas tyrimas. Tyrimo metu vaiko elgesys ir gebėjimai lyginami su bendraamžių elgesiu ir gebėjimais, apklausiami įvairių dalykų mokytojai, tėvai ir kartais bendraamžiai.

Tokio sisteminio tyrimo metu nustatoma, kokiomis savybėmis vaikas išsiskiria iš bendraamžių ir ar jos būdingos gabiems vaikams.

Jei prielaida apie vaiko gabumus patvirtinama įvairiomis nuomonėmis, mokinio pasiekimais mokykloje, atlikus standartizuotus testus, to gali užtekti, kad vaikas gautų papildomą ugdymą, skirtą didelių akademinų galimybių turintiems vaikams.

Jei aplinkinių nuomonės išsiskiria ir vaiko pasiekimai nerodo ypatingų gebėjimų, tuomet mokyklos psichologas atlieka išsamų vaiko gebėjimų įvertinimą: nustatomi vaiko mąstymo ypatumai, kalbos gebėjimai, atliekamas intelekto testas.

Ar vaikas yra gabus, nusprendžiama apibendrinus visą gautą informaciją iš įvairių asmenų. Išskirtinai gabūs yra tie vaikai, kurie patenka tarp 2 proc. aukščiausių intelektą turinčių bendraamžių. Tie, kurie patenka tarp 25 proc. bendraamžių, turinčių aukštą intelektą, taip pat gali būti laikomi gabiais, turinčiais aukštą pasiekimų galimybes. Šioje knygoje kalbama apie visus vaikus, turinčius aukštą intelektą, aukštus akademinus gebėjimus, nepriklausomai nuo jų realių pasiekimų.

Kaip tėvai* gali prisidėti prie gabių vaikų atpažinimo?

Gabių vaikų atpažinimas ir ugdymas daugiausia vyksta mokyklose. Tačiau tėvai taip pat yra svarbūs šiame procese ir gali prie jo prisidėti.

Dalis tėvų yra linkę per daug gerai vertinti savo vaikų gabumus, kita dalis juos nuvertina. Tėvams gana sunku objektyviai vertinti savo vaikus, nes paprastai trūksta galimybių palyginti juos su bendraamžiais. Dažnai savo vaikų gabumus nuvertina tie tėvai, kurie patys turi gabumų, taip pat, kai vaikas auga tarp gabių brolių ar seserų.

Tėvai yra tie žmonės, kurie geriausiai pažįsta savo vaiką, kartu praleidžia daug laiko, mato vaiką įvairiomis aplinkybėmis. Tėvai žino vaiko gyvenimo istoriją, kuri, siekiant nustatyti vaiko gabumus, turi svarbios reikšmės. Taip pat tėvai gali pastebėti, jei vaikas neragina, ypač susidomi kokia nors akademinė sritimi, tam skiria daug dėmesio ar pastangų – tai gali būti vienas iš gabumų požymių.

Jei jums kyla minčių, kad jūsų vaikas yra gabus, turėtumėte tai aptarti su mokytojais ar mokyklos psichologais, net jei jūsų vaikas mokykloje ir negauna aukš-

čiausių įvertinimų. Jūsų nuojauta yra labai svarbi, ji gali pasitvirtinti.

Jei mokytojai mano, kad jūsų vaikas gali būti gabus, jie paprašys užpildyti klausimynų. Gali atrodyti, kad dalis šių klausimynų nėra susiję su vaiko gabumais, tačiau jie padės geriau pažinti vaiką ir suprasti stipriąsias vaiko puses.

Jei jūsų vaikui bus atliekamas psichologinis įvertinimas, siekiant išsiaiškinti, ar vaikas atitinka gabaus vaiko kriterijus, jūs būsite informuojami. Jūsų bus prašoma sutikti dėl vaiko vertinimo, užpildyti pateiktus klausimynus, anketas apie vaiką, pasidalinti savo pastebėjimais.

Jei pasitvirtins, kad jūsų vaikas yra gabus, jums gali tekti padėti savo vaikui suprasti, kas yra gabus vaikas, kaip ši žinia gali paveikti gyvenimą, kaip išlaikyti vidinį norą stengtis ir siekti savų tikslų ir pan. Nors gabių vaikų atpažinimo ir ugdymo procese daugiausiai dalyvauja mokykla ir jos bendruomenė, svarbu, kad tėvai taip pat prisidėtų prie šio proceso ir bendradarbiautų su mokytojais bei kitais mokykloje dirbančiais specialistais.

* Tėvai, globėjai ar rūpintojai – naudojama vietoje tėvai / globėjai / rūpintojai.

Suprasti gabius vaikus

Toliau aptariamos gabių vaikų savybės. Jų supratimas gali padėti atpažinti gabius vaikus, padėti jiems geriau suprasti save. Taip pat geresnis gabių vaikų supratimas

gali prisidėti ir prie geresnio jų gabumų vystymo, sėkmingų rezultatų pasiekimo bei palankesnės aplinkos kūrimo.

Ar gabūs vaikai visi vienodai gabūs?

Gabių vaikų grupė yra labai skirtinga, kaip skirtingi ir visi vaikai. Galima kalbėti apie bendrus gabiams vaikams bruožus ir išskirti jų grupėms būdingas savybes. Nors kiekvienas vaikas yra individualus, bendrosios savybės gali padėti geriau tokius vaikus suprasti.

Šios bendrosios gabių vaikų savybės gyvenime gali pasireikšti ir teigiamai, ir neigiamai:

- Turtingas ir platus žodynas. Vaikas sugeba vaizdžiai papasakoti istoriją, tačiau gali užgožti kitus vaikus, neleisti jiems pasisakyti.
- Stiprus loginis mąstymas ir gebėjimas samprotuoti. Suteikia nuovokumo, įžvalgumo, gebėjimo argumentuoti, tačiau greitas mąstymas praleidžiant įprastus žingsnius gali būti nesuprastas.

- Gebėjimas spręsti problemas. Padeda greitai išspręsti sunkias problemas, tačiau kartais pasirenkami nepagrįstai sudėtingi sprendimai paprastoms problemoms spręsti.
- Greitas mokymasis. Padeda viską atlikti greičiau, tačiau lieka laiko nuobodului.
- Laki vaizduotė ir kūrybingumas. Gali padėti rasti originalių sprendimų, suteikia subtilaus humoro jausmą, tačiau gali patirti spaudimą „būti kaip visi“.
- Emocinis jaudrumas. Jautrus kitiems, didesnis neteisybės pajautimas, tačiau dėl to vaikas gali

- persiimti kitų emocijomis, tapti pažeidžiamas.
- Perfekcionizmas. Siekiama aukščiausių rezultatų, tačiau tai gali peraugti ir į nesėkmės baimę.
- Gebėjimų įvairialypumas. Suteikia galios įvairiose srityse, tačiau gali būti sunku suprasti, ką iš tiesų veikti gyvenime.
- Bendravimo situacijų perpratimas. Suteikia galimybių lyderiauti, tačiau kartu gali sukelti baimę neatitikti bendraamžių lūkesčių.

Galima sakyti, kad gabių vaikų protinis (kartais ir emocinis) amžius yra didesnis nei jų tikrasis amžius.

Gabių vaikų grupės

Gabius vaikus lengviausia suskirstyti pagal labiausiai išryškėjusius gebėjimus. Taip galima sudaryti skirtingas matematikai, kalboms ir gamtos mokslams gabių vaikų grupes. Šių grupių vaikai turi tarpusavio panašumų ir šiek tiek skiriasi nuo kitų grupių vaikų.

Gabūs matematikai vaikai vadovaujami logikos dėsniais, geba lengvai mąstyti simboliais, pastebi dėsningumus ir abstrakčius ryšius, geba struktūruoti informaciją, lengvai daro išvadas, greitai suvokia problemos struktūrą, perpranta problemos esmę.

Gabūs matematikai vaikai mėgaujasi matematiniais uždaviniais, teorijomis, matematinėmis problemomis, jie mėgsta tyrinėti sudėtingas užduotis, daugelį temų analizuoja plačiau ir giliau, nei reikalaujama, greitai perpranta ir matematinės teorijas.

Jie sugeba lengvai, kūrybiškai ir intuityviai taikyti matematikos žinias, metodus bei principus, sprenddami ne tik matematinės, bet ir gyvenimiškas problemas. Tokie vaikai paprastai pasižymi originalumu, lankstumu, ieško alternatyvių būdų tai pačiai problemai spręsti ir geba rasti mažiausiai sąnaudų reikalaujantį problemos sprendimą.

Sudėtingas problemas jie sprendžia atkakliai, susidaro aiškų veiksmų planą, vadovaujasi anksčiau pasiteisusiais sprendimais ir problemos sprendimo žingsnius apmąsto atvirkštine tvarka, dažnai vadovaujasi ir intuityviomis įžvalgomis.

Esama mokyklinė matematikos programa greičiausiai yra per lengva gabiems matematikai vaikams ir gali kelti nusivylimą dėl nepakankamo programos sudėtingumo, per mažų iššūkių, per lengvų užduočių.

Gabūs kalboms vaikai sklandžiai, laisvai ir glaustai reiškia mintis, yra jautrūs kalbos vartojimo niuansams ir lengvai mokosi kalbų. Jie rašo ir kalba išskirtinai kūrybingai ir originaliai, naudoja neįprastus epitetus, metaforas, paradoksus, paraleles, mąsto filosofškai, turi humoro jausmą.

Kalboms gabūs vaikai taip pat pasižymi aukštu samprotavimo lygiu – jie lanksčiai mąsto, geba išreikšti sudėtingas mintis, jungti jas į istorijas, samprotauja abstrakčiai ir hipotetiniu lygmeniu; gali įtikinamai argumentuoti, moka kelti probleminius klausimus, kritiškai vertinti situaciją. Jie taip pat lengvai lygina perskaitytus tekstus, supranta nevienprasmį tekstą, geba skaityti „tarp eilučių“, siekia suprasti priežastinius ryšius.

Tokie vaikai mėgaujasi kalba: jie žino ir taiko įvairias kalbos mokymosi strategijas, eksperimentuoja su kalba ir jos vartojimu, mėgsta žodines dėliones, rebusus, domisi, kaip kalba „veikia“, lengvai skaito tekstus, skirtus vyresniems mokiniais.

Kalboms gabiems vaikams patinka rašymo užduotys, jie joms atidžiai ir kruopščiai ruošiasi, struktūrina idėjas, daug dėmesio skiria detalėms, tokias užduotis atlieka aktyviai, išlaiko dėmesį, net jei atrodo, kad neatlieka paskirtos užduoties, paklausus dažniausiai geba atsakyti ir net pataiso, jei mokytojas suklysta.

Jie lengvai mokosi ir mėgaujasi svetimomis kalbomis, lengvai pereina nuo vienos kalbos prie kitos, jaučia žodžių skambesį, o jei daro klaidų, tai dėl to, kad eksperimentuoja, bando sudėtingesnes idėjas.

Gabūs gamtos mokslams vaikai pasižymi stipriu loginiu mąstymu, dažnai praleidžia tarpinius mąstymo

žingsnius ir eina tiesiai prie rezultato. Tokie mokiniai sprendami problemas geba sėkmingai sujungti turimus faktus su kūrybinėmis idėjomis, pateikti hipotetinius reiškinių aiškinimus.

Šie vaikai samprotaudami remiasi tyrimais ir jų rezultatais: geba kritiškai įvertinti tyrimus, efektyviai apdoroti informaciją, nustato jos patikimumą, supranta konteksto poveikį informacijai, kritiškai vertina informacijos šaltinius ir gali tai paaiškinti.

Gamtos mokslams gabūs vaikai labai domisi gamtos mokslais, daug apie tai žino, pasitiki savo žiniomis, be to, jiems būdinga labai aukšta motyvacija ir gebėjimas susikaupti, jie gali atlikti tyrimus, kuriems reikia didelio atidumo ir ilgalaikio stebėjimo.

Šie vaikai gerai supranta ir gali paaiškinti įvairią vizualinę informaciją: žemėlapius, schemas, nuotraukas.

Ar gabūs vaikai iš kitų išsiskiria tik mokymusi?

Gabūs vaikai turi ir socialinių emocinių savybių, kurios išskiria juos iš kitų. Vienos šių savybių yra bendros visiems, kitos skirtingai pasireiškia priklausomai nuo gabumų.

- Dalies gabių vaikų supratimas apie žmones, jų emocijas, elgesį ir mintis yra aukštesnio lygio nei bendraamžių.
- Dauguma renkasi veiklas, kurios yra prasmingos jiems patiems ir visuomenei, kurioje jie auga.
- Dalis tokių vaikų jautriai jaučia ir supranta neteisę, jos apraiškas ir su ja kovoja.
- Dalis šių vaikų yra itin jautrūs grožiui, kitiems žmonėms, muzikai, menui.
- Dalis tokių vaikų labai gerai supranta ir valdo savo kūną, t. y. pasižymi gerais vaidybos, sportiniais gebėjimais.
- Dalis jų yra linkę maištauti ir nuolat siekia pasaulį padaryti geresnį.

Gabūs kalboms vaikai noriai bendrauja ir mėgaujasi žodiniu bendravimu. Jie taiko veiksmingas bendravimo strategijas: perfrazuoja, ką girdėjo, tapatinasi su klausytoju ir pan. Tokie vaikai paprastai neskuba priimti sprendimo, atsižvelgia į įvairius požiūrius, siekia bendradarbiauti ir skatina tai daryti kitus.

Gabūs kalboms vaikai domisi kultūriniu ir socialiniu gyvenimu, noriai dalijasi žiniomis apie savo kultūrą, didžiuojasi ja, moko kitus savo gimtosios kalbos, supran-

ta įvairių kultūrų skirtumus ir lengvai prie jų prisitaiko (pvz., geba suprasti skirtingas tarmes, mėgsta juokelius apie kultūrinius skirtumus).

Gabūs kalboms vaikai paprastai yra jautrūs socialinėms, etinėms ir moralinėms problemoms, pasižymi atvirumu ir empatija kitoniškumui.

Gabūs matematikai vaikai kiek mažiau išsiskiria emocinėmis, socialinėmis savybėmis iš kitų gabių vaikų. Jiems gali būti sunku užmegzti ir palaikyti gerus santykius su bendraamžiais, nes jie jaučia savo kitoniškumą ir neigiamai reaguoja į situacijas, kuriose turi elgtis „kaip visi“.

Gabūs gamtos mokslams vaikai pasižymi smalsumu, domisi, kaip viskas veikia ir kodėl vieni ar kiti dalykai atsitinka. Tokie vaikai užduoda daugybę klausimų, jų netenkina pernelyg paprasti ir neišsamūs paaiškinimai. Atsakymų jie ieško mokslinėje ar mokslinės fantastikos literatūroje, todėl turi daug bendrų žinių apie pasaulį, aktyviai jį stebi, laisvalaikiu mėgsta rinkti, rūšiuoti, klasifikuoti objektus.

Gabūs gamtos mokslams vaikai bendraamžių grupėje mėgsta užimti lyderio vaidmenį, nors gali elgtis kiek diktatoriškai. Jie mėgsta dirbti individualiai ar mažose grupelėse, neretai būna paskendę apmąstymuose ir net užsislendę. Šie vaikai rodo brandžias emocijas, nors kartais gali elgtis ir netinkamai. Jie gali aštriai reikšti nepasitenkinimą dalyko programa bei užduotimis.

Kaip gabūs vaikai jaučiasi mokykloje?

Labai svarbu, kaip mokiniai jaučiasi mokykloje. Nuo to priklauso, kaip jiems sekasi mokytis, ar jie norės siekti mokslų toliau. Dalis gabių vaikų, tikėtina, kad mokykloje jaučiasi gerai – jiems lengvai sekasi mokslai, jie gerai sutaria su draugais ir mokytojais. Tačiau gerai jaučiasi tikrai ne visi gabūs vaikai. Jie susiduria su visokiais jausmais.

- Dalis mokinių jaučiasi daug galintys ir džiaugiasi, galėdami nedėti daug pastangų.
- Daliai gabių vaikų mokykloje yra nuobodu, nes jie greitai perpranta, ko yra mokomi, nepatiria jų protą atitinkančių iššūkių.
- Dalis jų nuolat siekia tobulumo ir dėl to neatlieka užduočių, mano, kad atliko jas nepakankamai gerai.
- Dalis gabių vaikų nesupranta, ką jie apskritai veikia mokykloje. Jų nuomone, ši sistema pasenusi ir seniai netinka vaikams mokytis (dalis tokių mokinių dažnai iškrenta iš mokyklos dar jos nebaję, o tai vėliau gali riboti jų galimybes).

- Dalis gabių mokinių visai nenori būti vadinami gabiais. Nors aplinkiniai ir pastebi jų gabumus, jie mieliau pasirinktų neišsiskirti iš draugų.
- Dalis gabių mokinių nori būti matomi kaip asmenybės, o ne tik kaip didelio proto savininkai. Daliai vaikų nusibosta būti vadinamais gabiais ir visur atstovauti mokyklai, dalyvauti olimpiadose, konkursuose ir kt. Jie turi savų planų.
- Dalis gabių vaikų jaučiasi vieniši. Jie galbūt norėtų geriau sutarti su bendraamžiais, bet neranda ryšio su kitais, kurie kartais jaučiasi per prasti šalia gabiųjų.
- Dalis gabių vaikų jaučiasi tarsi įkliuvę į spąstus, kai turi vykdyti vienodus užduotis, o jiems norisi mąstyti kitaip, nesilaikant pateiktų taisyklių.

Svarbu suprasti, kaip vaikas jaučiasi mokykloje, kaip supratimas apie savo gabumus prisideda prie šių jausmų. Tai mums gali padėti išsiaiškinti, kaip galima kitaip organizuoti mokymą, kokią pagalbą suteikti vaikui, kad mokykloje gabūs vaikai būtų laimingi, suprastų apie savo gabumus ir sunkumus, galėtų augti ir tobulėti.

Ar gabūs vaikai supranta savo išskirtinumą?

Gabūs vaikai paprastai supranta savo išskirtinumą, tačiau ne visiems tai yra priimtina. Dalis vaikų nesupranta, kodėl jie kitokie, jie norėtų būti „kaip visi“, jiems svarbiau bendraamžių priėmimas nei jų pačių gebėjimų atskleidimas. Tokie vaikai gali slėpti savo gabumus.

Dalis gabių vaikų supranta savo kironiškumą, tačiau nesieja to su aukštu intelektu, dideliais gebėjimais. Tai gali būti vaikai, turintys ne tik gabumų, bet ir reikšmingų sunkumų: fizinių ar mokymosi sutrikimų, psichologinių traumų ar sudėtingų gyvenimo situacijų. Tokiems vaikams svarbu padėti suprasti, kuo jie stiprūs, kaip jie gali įveikti sunkumus.

Daliai vaikų, kurie aiškiai mato ir supranta savo išskirtinumą, gali būti sunku pritapti prie bendraamžių, kurie gali atrodyti neįdomūs ar per daug vaikiški. Todėl tokie vaikai gali sąmoningai atsiriboti nuo bendraamžių ir mieliau bendrauja su vyresniais vaikais, suaugu-

siaisiais, daugiau laiko praleidžia skaitydami knygas ar dirbdami kompiuteriu.

Mokyklose ne visi vaikai džiaugiasi pakliuvę į gabių mokinių programas. Daliai jų palengvėja gyvenimas – jiems įdomiau, kai jie gauna daugiau jų mąstymo lygį atitinkančią ugdymą. Dalis mokinių, paprastai tie, kuriems svarbiau pritapti prie grupės, gali priešintis ir nenorėti būti išskirti. Dalis mokinių priešinsis, nes jie įprato mokytis, kai reikia įdėti mažiau pastangų, o reikalavimai daugiau dirbti ir labiau stengtis jų neskatina.

Pritaikius gabių vaikų programas gali keistis mokytojų ir kitų mokinių požiūris į gabius vaikus, tarpusavio santykiai. Daliai vaikų tai padės pasijausti geriau, jie sulauks daugiau dėmesio, kurio galbūt trūko. Tačiau tiems, kurie jaučia, kad aplinkiniai vertina tik jų protą, o ne juos pačius, gali sukelti ir nepriėmimo jausmą. Tokį dėmesį jie gali suprasti kaip atskyrimą nuo bendraamžių.

Todėl labai svarbu, kad suaugę, auginantys vaikus, dirbantys su jais, atsižvelgtų ne tik į vaiko gabumus, bet ir į vaiko jausmus. Labai svarbu su vaikais kalbėtis apie tai, kaip jie jaučiasi, būdami gabūs, kaip tai jiems gali padėti ar trukdyti palaikyti ryšius su bendraamžiais,

kitais žmonėmis. Svarbu nesusikoncentruoti tik į vaiko gabumų lavinimą, bet suteikti atitinkamų galimybių socialinės ir emocinės sferos ugdymui, bendravimui su bendraamžiais.

Kodėl ne visi gabūs vaikai rodo gerus rezultatus mokykloje?

Gabūs vaikai, kurie mokykloje mokosi vidutiniškai ar net prastai, vadinami nerealizuojančiais savo gebėjimų gabiais vaikais, nes jų pasiekimai neatitinka jų gebėjimų suteikiamų galimybių. Jei vaikas mokykloje mokosi palyginti gerai, kaip gabiam vaikui, tai taip pat gali būti savo gebėjimų nerealizavimas, nes toks vaikas gali pasiekti daug daugiau.

Gabių vaikų, nerealizuojančių savo gebėjimų, atpažinimas gali būti ypač keblus, nes jie gali nerealizuoti savo gebėjimų dėl įvairių priežasčių. Dėl to jiems reikia skirtingos pagalbos.

Dalis gabių vaikų, kaip ir visi vaikai, patiria gyvenimiškų **sunkumų**: tėvų skyrybos, artimųjų netektys, artimųjų ar pačių vaikų negalios, sunkumai su bendraamžiais. Tokiais atvejais labiau matomi vaikų sunkumai, o ne stiprybės. Net pats vaikas gali nepastebėti savo galios, gabumų, todėl dažniau koncentruojasi į sunkumus ir jų įveikimą.

Dalis šių sunkumų gali praeiti (pvz., šeimos krizės), dalis jų gali būti sėkmingai išsprendžiami (patirtų traumų poveikis), o dalis jų gali lydėti visą mokymosi mokykloje laiką (tokie kaip mokymosi sutrikimas, autizmas, dėmesio sutrikimas ar hiperaktyvumas). Vaikai, turintys ir **sutrikimų**, ir gabumų, kartais vadinami dvigubo išskirtinumo vaikais; dažnai dėl sunkumų ar sutrikimų net neįžvelgiami jų aukšti gebėjimai.

Jei jūsų vaikas yra dvigubo išskirtinumo, jums gali tekti labiau įsitraukti į ugdymo procesą. Tokiam vaikui reikia daugiau paramos, palaikymo, tikėjimo juo, gali praversti papildomos specialisto konsultacijos, mentorystė, padedanti priimti abi gebėjimų puses, panašiose gyvenimo situacijose atsidūrusių žmonių patirtys.

Kartais gali būti ir taip, kad vaiko gabumai labai matomi, o mokymosi sutrikimas, kuris trukdo sėkmingai skaityti, skaičiuoti ar rašyti, slepiasi po vaiko gudrumu. Nors toks vaikas rodo išskirtinį mąstymą, gali būti, kad ilgai nerealizuos savo gebėjimų, nes nesulauks pagalbos sunkumams įveikti. Visuomet svarbu atsiminti,

kad net ir gabūs vaikai gali turėti mokymosi sutrikimų – jiems gali būti sunku skaičiuoti, rašyti, skaityti, suvokti ar įsisavinti informaciją.

Gabūs vaikai dažnai supranta savo išskirtinumą ir jaučiasi kitokie nei jų bendraamžiai. Tai gali paskatinti gabiuosius **slėpti savo gabumus**, kad neatrodytų išskirtiniai ir kad rastų bendrą kalbą su bendraamžiais. Tačiau toks gabumų slėpimas gali prisidėti ne tik prie gebėjimų neišvystymo, bet ir prie savęs priėmimo problemų. Tai ypač gali būti būdinga vaikams, kurie kilę iš žemesnio socialinio sluoksnio šeimų ar aplinkos, kurioje akademiniai pasiekimai nėra vertinami.

Šiems vaikams gali padėti mokykla, kurioje yra daugiau gabių vaikų. Tuomet nelieka sudėtingo pasirinkimo – pritaikyti bendraamžių ar vystyti savo gabumus. Jei aplinkoje vertinami akademiniai pasiekimai, tampa lengviau realizuoti savo gebėjimus. Tokiems vaikams gali padėti ir jų gebėjimus atitinkanti užklausinė veikla, kurioje jie be baimės nepritaikyti turi galimybę atsiskleisti ir save realizuoti.

Didelė dalis gabių vaikų turi perfekcionizmo savybę, verčiančią juos viską daryti tobulai. Tai puiki savybė, kai sekasi, nes skatina siekti geresnių rezultatų. Tačiau daliai vaikų **perfekcionizmas** trukdo atskleisti savo gabumus. Jei tokiems vaikams bent kiek nepatinka jų atliktas darbas, jie gali atsisakyti pateikti, jų manymu, netobulą, iš tiesų už visų kitų darbus geresnį, savo darbą. Taip dėl nepateiktų darbų ima kauptis blogi vertinimai, o vaikai vis labiau bijo nesėkmės.

Tokį trukdantį perfekcionizmą galima atpažinti pagal tai, kad vaikas darbus atlieka perdėtai kruopščiai, nerimauja dėl akademinės veiklos, nors viską daro gerai, ima bijoti klaidų, nuolat reikalauja patvirtinimo, ar gerai dirba, pateikia darbus labai vėlai arba jų nepateikia, kritikuoja save, kad neturi pakankamai akademinį gebėjimų, nesiima akademinį užduočių.

Tokiems vaikams gali padėti suaugę, kurie atvirai ir nuoširdžiai kalba su vaiku apie nesėkmes, klaidas, jų

reikšmę, paskatina klaidas laikyti sėkminga mokymosi dalimi, parodo pavyzdžių, kaip klaidos gali vesti į didžius atradimus. Šiems vaikams svarbu parodyti, kad yra žmonių, kurie panašiai jaučiasi, pravartu kartu pasvarstyti, kas būtų, jei tokie žmonės dėl nesėkmių būtų atsisakę tęsti savo veiklas.

Linkusiems į perfekcionizmą vaikams svarbu leisti patirti nesėkmes ir klaidas tose aplinkose, kurios nelemia jų tolesnės sėkmės ar įvaizdžio. Gera veikla, pavyzdžiui, gali būti mokymasis groti muzikos instrumentu – čia visi patiria nesėkmių ir tik įdėję pastangų sulaukia sėkmės. Tokiose veiklose svarbu parodyti, kaip iš klaidų galima pasimokyti, kaip nesėkmė gali vesti prie didesnių pastangų ir geresnio galutinio rezultato.

Didesni gabumai kartais prisideda ir prie to, kad vaikas įžvelgia esamos sistemos netobulumą, o tai trukdo dalyvauti mokyklos veiklose. Tokie vaikai **daugiau maištauja** nei mokosi, jie bando pažvelgti į gyvenimą kitaip, tačiau jiems pasisakyti dar gali trūkti žinių ir įgūdžių, todėl kartais sunkiau sutaria su aplinkiniais.

Dalis šių maištaujančių vaikų mąsto kitaip (erdviškai, vizualiai, holistiškai), o mokykloje vyraujantys metodai **neatitinka jų mąstymo ypatumų**. Tokiems gabiems vaikams sunku perteikti savo supratimą ir žinias žodine

išraiška, ko dažniausiai reikalaujama mokykloje. Negaudami savo mokymosi būdai tinkamos medžiagos, stimulų, jie nusivilia, atsitraukia nuo akademinės veiklos, gali išsivystyti žemas saviveiksmingumas, jie gali prarasti tikėjimą savo gebėjimais, gali imti maištauti.

Žemas akademinis saviveiksmingumas – tai nepakankamai stiprus įsitikinimas, kad galiu padaryti tai, ko iš manęs reikalauja mokykloje, nes atrodo, kad nesugebėsiu suplanuoti, įgyvendinti, užbaigti. Vaikai, turintys tokių įsitikinimų, dažnai nededa pastangų ar net nesiima užduoties. Turintys gabumų vaikai gali baimintis neatitikti aukštų jiems keliamų lūkesčių. Tuomet, jei tik kyla kokių nors sunkumų, jie nesiima darbų ar jų neužbaigia.

Sunkumų sudaro dar ir tai, kad reikalavimų neatitikimas, neįsitraukimas palieka spragų, kalbant apie pamatines žinias ir įgūdžius. Todėl, eidami į aukštesnes klases, gabūs, bet turintys žemą saviveiksmingumą vaikai gali atsilikti nuo bendraamžių dėl turimų spragų.

Tokiems vaikams, kurie mano, kad neturi gebėjimų įvykdyti akademinės veiklas, galima padėti pradedant nuo lengvesnių užduočių ir atkreipiant dėmesį į sėkmingą jų atlikimą bei suteikiant paramą, kai reikia, ir grįžtamąjį ryšį. Svarbu, kad informacija apie tai, kaip jiems sekasi, būtų objektyvi ir teisinga, nes jie jaučia, kai

yra nepelnytai giriami. Gerai yra pateikti pavyzdžių iš žymių, gabių, daug pasiekusių žmonių gyvenimo, kad ir šiems ne visuomet lengvai sekėsi. Svarbu išlaikyti tikėjimą ir pasitikėjimą jų gebėjimu atlikti užduotis.

Jei gabūs vaikai mokykloje negauna savo gebėjimus atitinkančios veiklos, iššūkių, jiems **tampa nuobodu**. Gabus vaikas iš nuobodulio gali prisigalvoti įvairių dalykų, nesusijusių su akademinė klasės veikla. Dėl šios papildomos veiklos per pamokas toks mokinys gali būti matomas kaip netinkamo elgesio, trukdantis klasės veiklą, turintis elgesio problemų. Dėl to vaiko gabumai gali būti nepastebėti. Dėl tokios pašalinės veiklos mokinys iš tiesų gali atrūkti nuo klasėje vykstančios akademinės veiklos ir gauti žemus įvertinimus.

Nuobodulio neigiamas poveikis rodo, kaip svarbu atpažinti gabius vaikus ir taikyti jiems jų gabumus atitinkantį ugdymą. Jei jūsų vaikas nuolat kalba, kad mokykloje yra nuobodu, pasidomėkite tuo. Iš vienos pusės kalbėjimas apie nuobodulį gali slėpti mokyklos nerimą ir mokymosi sunkumus, tačiau tai gali būti ir ženklas, kad jūsų vaikui yra per lengva, kad mokymo tempas yra per lėtas, kad jam trūksta tinkamų iššūkių. Abiem atvejais svarbu pasikalbėti su vaiku, mokytojais ir pasistengti išsiaiškinti, kaip vaiką sugrąžinti į jo raidai derantį ugdymą.

Jei nuolat girdite mokytojų skundus, kad jūsų vaikas netinkamai elgiasi per pamokas, neskubėkite vaiko bausti ar ieškoti elgesio problemų. Galbūt tai nuobodulio ženklas, kuris gali rodyti ir mokymosi sunkumus, ir akademinis gabumus. Gali būti, kad vaikas netinkamai elgiasi dėl to, kad kitaip nesugeba pasakyti, kad mokymo metodai ar mokymo turinys neatitinka gebėjimų.

Lyčių stereotipai gali prisidėti prie gabių vaikų gabumų nerealizavimo. Mergaitėms dažniau priskiriami kalbiniai gebėjimai, berniukams – matematiniai, fiziniai, techniniai, nors vaikai gali turėti labai įvairių gabumų. Todėl, nesudarant galimybių mergaitėms vystyti matematinių, techninių gabumų ar berniukams kalbinių, vaikai, kurie turi tokį potencialą, gali jo nerealizuoti. Taip gali vykti ir tuomet, kai aplinkoje palaikomi lyčių stereotipai, o vaikai nenori išsiskirti ir paklūsta sudarytoms aplinkybėms.

Tam, kad lyčių stereotipai nenulemtų jūsų vaiko gebėjimų išraiškos, apmąstykite, kiek jūsų šeimoje lyčių stereotipai turi galios, kiek jūs juos palaikote. Kad vaikai pažintų įvairias veiklas ir įvertintų savo gebėjimus, paskatinkite juos imtis nestandartinių savo lyčiai veiklų, sudarykite galimybes, stebėkite savo vaiką ir teigiamai priimkite pasikeitimus bei vaikų siekius užsiimti juos dominančiomis veiklomis.

Ar tai, kad vaikas gabus, reiškia, kad jam gerai seksis?

Gabumai, aukštas intelektas yra kaip galimybė, kuri gali būti realizuojama arba nerealizuojama dėl galimybių trūkumo arba taip pasirinkus.

- Gali būti, kad gabus vaikas niekada nebus pastebėtas ir nesupras, kad jis turi išskirtinių gebėjimų.
- Gali būti, kad gabus vaikas turi ir kitų gebėjimų ir juos suderinęs pasieks įdomių išradimų savo gyvenime.
- Gali būti, kad gabus vaikas pasirinks paprastą darbą ir mėgausis juo, nekeldamas sau didelių intelektinių iššūkių.
- Gali būti, kad gabus vaikas laimės Nobelio premiją ir bus visos šalies pasididžiavimas.

Nuo paties vaiko ir jo artimiausios aplinkos priklauso, kaip atsiskleis vaiko galimybės. Svarbu, kad vaikas, net ir turintis gabumų, nebūtų verčiamas papildomai ugdytis dėl to, kad yra gabus. Papildomas ugdymas turėtų būti paties vaiko pasirinkimas, suaugusieji gali padėti gabiems vaikams suprasti savo potencialą, galimybes ir vienokio ar kitokio pasirinkimo pasekmes.

Gabūs vaikai taip pat turi paprastų vaikiškų poreikių būti mylimi tokie, kokie yra, gauti dėmesio ne dėl savo pasiekimų, patirti žaidimo ir smagaus gyvenimo akimirkų, jausti, kad yra savo gyvenimo šeiminingai. Todėl svarbu matyti ne tik gabumus, bet visą vaiką kaip visumą, su jo pasirinkimais, norais, svajonėmis, jausmais, mintimis ir siekiais. Tam, kad gabaus vaiko gabumai būtų sėkmingai realizuoti, svarbus tėvų, mokytojų ir paties vaiko bendradarbiavimas.

Kuo galiu padėti savo vaikui, jei jis yra gabus?

Vaikų mąstymą gerai ugdo ir kartu vaikams labai svarbūs yra pokalbiai su suaugusiais. Gabūs vaikai gali kalbėti įvairiomis temomis, tam jie turi ir žinių, ir platų žodyną.

Galite padėti savo vaikui palaikydami gerą tarpusavio ryšį. Būkite vaiko pusėje, domėkitės vaiko gyvenimu, ne tik mokslais ar mokymosi rezultatais.

Svarbu su vaiku aptarti, kaip vaikas jaučia savo išskirtinumą, kiek tai padeda ar trukdo jam (jai) bendrauti su bendraamžiais, atrasti savo stiprybes ir įveikti sunkumus, jaustis gerai ir planuoti savo tikslus.

Būkite geras ir įdomus pašnekovas: domėkitės, kuo vaikas gyvena, klausykite be kritikos, pastabų, užduokite konkrečių ir plačių klausimų, išreikškite savo jausmus apie kalbamą objektą.

Kalbėdami išsakykite savo nuomonę, nebijokite parodyti savo neišmanymo, netobulumo, klaidų – tai paskatins vaiką palankiau žiūrėti į klaidas, drąsiau rizikuoti.

Kalbėkitės įvairiomis temomis: apie dienos įvykius, apie jausmus, politiką, žemės ūkį, dangaus kūnus, žmogaus kūno veikimą ir kt.

Ne tiek svarbu parodyti savo išmanymą įvairiomis temomis, kiek susidomėjimą tuo, ką mąsto, žino ar jaučia jūsų vaikas. Būkite geras klausytojas – taip paskatinsite savo vaiką protauti ir kalbėti.

Visiems vaikams, ir ypač gabiems, svarbu, kad pokalbio metu jie su suaugusiuoju jaustųsi lygiaverčiai, kad būtų išklausa ir atsižvelgiama į jų nuomonę, kad bendravimas teiktų malonumo.

Pokalbių metu geriau vengti daryti skubotas išvadas („koks tu gudrus“), kritikuoti („pasakei nesąmonę“, „taip nebūna“), vaiką ar paauglį vadinti kad ir pozityviais vardais („protinguolis“, „filosofas“, „šaunuolis“).

Jūsų vaikui patiks, jei pastebėsite ir pasakysite, kad įdomiai mąsto, turi puikių idėjų, sugeba tai, ko nesitikėjote, gerai sugalvojo ir pan. Pastebėkite ir parodykite, kad pastebėjote tinkamą vaiko veiksmą, elgesį, rezultatą.

Vaikui galite padėti skatindami smalsauti, domėtis

Gabūs vaikai paprastai yra smalsūs vaikai, tačiau jų smalsumas nebūtinai pasisuka suaugusiems priimtina kryptimi. Gabūs vaikai gali domėtis įvairiais ir keistais dalykais. Pvz., iš ko susideda snargliai?; kaip per pamoką užsiimti sava veikla taip, kad mokytojai nepastebėtų?

Parodydami vaikui, kad jums įdomu, ką vaikas veikia, kokį projektą daro, kuo gyvena ir ką tyrinėja, palaiškote entuziazmą, siekį sužinoti, tyrinėti.

Visuomet galite išsakyti savo jausmus apie vaiko susidomėjimo objektą („man tai atrodo labai keista“), tačiau venkite tai vadinti „nesąmone“, „išsidirbinėjimu“, „cirku“ ar pan. Niekada negali žinoti, kur gimsta atradimai.

Jūs patys galite paskatinti vaiką domėtis viena ar kita tema, perpasakodami girdėtas žinias, užduodami neįprastą klausimą, pasiūlydami iššūkį.

Parodykite vaikui, kaip jūs patys priimate sprendimus, kaip svarstote, ką manote apie pasaulį ir jo problemas, kaip imatės iššūkių, kaip mokotės iš klaidų. Jūsų pačių tobulėjimas, augimas ir pastangos pasiekti daugiau – geriausias įkvėpimas jūsų vaikui.

Neskubėkite atsakyti į vaiko iškeltus klausimus. Vaikai dažnai turi atsakymus dar prieš klausdami, jie tik

nori pasitikrinti. Paklauskite, ką pats vaikas mano, galbūt tik spėja, o gal ką žino? Pasidalinkite savo žiniomis tik po diskusijos.

Kartais naudinga apsimesti, kad nieko nežinome. Tokiu būdu galite paskatinti vaikus pačius ieškoti atsakymų – tai yra naudingiausias mokymasis, kylantis iš paties vaiko vidaus, paties vaiko inicijuotas. Tuomet galima kartu ieškoti atsakymų ir taip rasti bendros veiklos.

Domėjimąsi skatina ir klausimai, raginantys fantazuoti: „O kas būtų, jei...“, „Kaip tai galima pagerinti?“. Nuo nerealių fantazijų galima pereiti prie jų įgyvendinimo ir taip rasti labai kūrybingų sprendimų.

Taip pat verta prisiminti, kad tą pačią situaciją galima atkurti (perpasakoti), ją suprasti (kokiais dėsniais situacija pagrįsta), pritaikyti gautas žinias gyvenime, analizuoti (kokios yra situacijos sudedamosios dalys), įvertinti (kokie trūkumai ir privalumai) ir sukurti ką nors nauja (ateities perspektyvos, galimi problemų sprendimai, situacijos pratęsimas). Pasitelkdami įvairias situacijos puses galime praturtinti ir savo, ir vaiko situacijos suvokimą.

Kaip paklausti, kad pokalbis tęstųsi įdomiai?

Vaikus mąstyti paskatina mūsų klausimai, todėl verta pasimokyti, kaip užduoti iššūkių keliančius klausimus, kad būtų įdomu palaikyti pokalbį.

Klausimai būna kelių lygių. Paprasčiausi klausimai klausia apie faktus, apie tai, kas vyko. Paprastai atsakymai į juos gali būti teisingi arba klaidingi. Pvz., koks Žemės skersmuo? Ką šiandien valgei?

Klausimai gali būti skatinantys mąstyti apie faktus, reikalaujantys tam tikrų išvadų, interpretacijų, įvertinimo. Pvz., kodėl Žemė yra apvali? Ar naudingas tavo kūnui šios dienos patiekalas?

Skatinantys kūrybiškai žiūrėti į situaciją, pamatyti alternatyvias jos puses, pasinaudoti vaizduote. Pvz., kas

būtų, jei Žemė būtų kvadratinė? Ką tu būtum gaminęs pietums mokykloje?

Analitiniai, susiejantys temą su kitomis temomis, skatinantys pamatyti pasaulį plačiau, reikalaujantys interpretacijos. Pvz., kuo Žemė panaši į kitas planetas? Ką valgytumėme mokykloje pietums, jei gyventumėme Japonijoje?

Tokiu būdu, pasitelkdami įvairesnius klausimus, galime išvystyti tikrai įdomius ir įkvepiančius pokalbius su vaikais, paskatinti juos daugiau pasidomėti, jei trūksta žinių, išsakyti savo nuomonę, atskleisti jausmus, panaudoti vaizduotę, kuriant alternatyvias galimybes.

Toliau pateikiama tokių klausimų pavyzdžių.

Klausimai, padedantys praplėsti situacijos matymą*

Žinoma, tai nėra baigtinis klausimų sąrašas, tai – tik pasiūlymas improvizacijoms. Įsivaizduokite pokalbį apie visuotinį atšilimą, kuriam panaudosite šių klausimų pavyzdžių. Turėtų išsivystyti įdomi, iššūkių kelianti diskusija. Dalis klausimų yra sudėtingi ir tinkami vyresnio amžiaus vaikams, dalis jų – suprantami visiems.

Temos apibūdinimas:

Kokia yra ši probleminė situacija?
Apie ką visa tai yra?
Kokie skirtingi dalykai yra įtraukti?
Kokie žmonės yra įtraukti į šią situaciją?
Ką mes turėtumėme sužinoti, išsiaiškinti?
Kodėl ši situacija egzistuoja būtent dabar?

Faktai ir nuomonės:

Ką mes žinome?
Ko mes nežinome?
Kokios yra mūsų nuomonės? Kaip turimi faktai paremia ar paneigia mūsų nuomones?

Numatymas ir išvados:

Kam kyla pavojus?
Kas gali atsitikti, jei situacija nebus išspręsta?
Kokios galimos išeitys, kad situacija būtų išspręsta?
Kodėl žmonės pasielgė taip, kaip pasielgė?
Kaip žmonės atsižvelgė į jausmus?
Kodėl žmonės, kurie yra įsitraukę, gali nenorėti išspręsti problemos?
Ką žmonės laimėtų, jei būtų rastas sprendimas?

Tyrimas:

Kokius klausimus iškėlėme?
Kokios dar informacijos reikia?
Kur galime gauti informacijos?
Kaip mes galime gauti informacijos?
Ką priimame kaip savaime aiškius dalykus?
Į ką dar reikia atsižvelgti?

Požiūrio supratimas:

Koks yra tavo požiūris?
Kuo tiki kiekvienas situacijos dalyvis?
Ar tiki, kad situacijoje esantys kiti asmenys mato ją taip pat, kaip ir mes?

Kas tau yra svarbiausi aspektai, į kuriuos koncentruojiesi?
Ar mąstai tinkama linkme?
Kuris požiūris atrodo labiausiai pagrįstas, atsižvelgiant į situaciją?
Kokių įrodymų turi, kurie gali pagrįsti tavo požiūrį?

Priežastis ir pasekmė:

Kokias pasekmes turės kiekvienas pasirinkimas?
Kokie yra pasirinkimų privalumai ir trūkumai?
Kokias pasekmes kiekvienas pasirinkimas turės įsitraukusiems žmonėms?
Kodėl šios galimybės yra veiksmingos?
Kokios pasekmės bus, jei joks sprendimas nebus priimtas?

Kriterijai:

Kokius kriterijus naudosime rinkdamiesi?
Kaip atsižvelgsime į visų dalyvių nuomones?
Kodėl tiki, kad šis kriterijus yra svarus?
Kokios informacijos reikia, kad kriterijus būtų svarus?
Kokia tavo turima patirtis gali padėti tau priimti tinkamą sprendimą?

Požiūrio keitimas:

Ką girdėjai iš kitų?
Ar tai gali padėti pakeisti požiūrį?
Kokias išvadas gali padaryti išgirdęs kitų nuomones?
Kaip kiekvienas požiūris gali būti naudingas, priimant sprendimą?

Atsižvelgimas į alternatyvas:

Kaip tavo požiūris, nuomonė gali būti suprantama kitaip?
Kaip kiti požiūriai palaiko / prieštarauja tavo požiūrio taškui?
Kaip kitus požiūrius galima būtų pakeisti, kad šie pribartų / prieštarautų tavo požiūriui?
Kaip kiti interpretuoja tavo požiūrį?

Žvelgimas atgal:

Ką dalyvaujantys situacijoje žmonės galėjo padaryti kitaip, kad palengvintų ar išvengtų situacijos?
Kaip situacija galėjo pasikeisti, jei kuris nors asmuo ar įvykis nebūtų to dalis?
Kaip kiekvienas dalyvis, įvykis, elgesys prisidėjo prie situacijos sukūrimo?
Kaip situacija galėjo būti kitokia?

* Klausimai parengti pagal knygą D. Heacox, R. M. Cash *Differentiation for Gifted Learners: Going Beyond the Basics*. Free spirit, 2013.

Prašymas tęsti:

Papasakok man daugiau.
Ką turi omenyje taip teigdamas?
Į ką dar reikia atsižvelgti?
Ką dar reikia aptarti?
Papaišink savo mąstymo eigą.
Pateik pavyzdžių savo teiginiui pagrįsti.
Papasakok, kaip priėjai prie šios išvados.

Bendradarbiavimas:

Kodėl, tavo nuomone, jiems kilo ši idėja?
Kokie šiuo metu yra paaiškėję skirtingi požiūriai?
Kodėl mūsų požiūriai ir nuomonės skiriasi?
Kaip galima vienas kitą paremti šiame procese?
Kokios yra kiekvieno dalyvio stiprybės?
Kaip kiekvienas iš jų gali prisidėti prie veiksmingo sprendimo?

LITERATŪRA

- Brandišauskienė, A. (2006). IX-X kl. mokinių požiūris į išskirtiniais gabumais pasižyminčius bendraamžius. *Pedagogy Studies/Pedagogika* (84).
- Brandišauskienė, A. (2007). Gabių mokinių identifikavimo problemos. *Acta paedagogica Vilnensia*, 19.
- Brandišauskienė A. (2011). Gabių gimnazijos mokinių santykiai ir jų tobulinimo edukacinės prielaidos. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas
- Čiuladienė, G. (2012). Gabių vaikų situacija mokykloje: konfliktinė sąveika su bendraklasiais ir mokytojais ir jos korekcija. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 28(28).
- Gagné, F. (2004). Transforming gifts into talents: The DMGT as a developmental theory. *High ability studies*, 15(2), 119-147.
- Gross, M. U. (2002). *Exceptionally gifted children*. Routledge.
- Gudynas, P., Bigelienė, D., Šidlauskytė, G., Dargytė, J. ir Skripkienė, R. (2015). 2015 metų nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai. Ataskaita. http://nec.lt/failai/6728_2015_NMPT_ataskaita..pdf
- Heacox, D., & Cash, R. M. (2013). *Differentiation for gifted learners: Going beyond the basics*. Free Spirit Publishing.
- Hermann, L., & Castellon, C. A Profile of Mathematically-Talented Students and Their Journey Through Our Education System. <https://faculty.math.illinois.edu/~castelln/MathTalent.pdf>
- Indiana Association for the Gifted. (n.d.). *Parent guide to high ability education and advocacy*. Retrieved from <http://www.iag-online.org/resources/IAG-Parent-Guide-12-11.pdf>
- Narkevičienė, B. (2012). *Kad augtumėm. (Itin) gabių vaikų ugdymo modelis. Gairės mokytojo pedagoginei kūrybai*. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Gabiu_vaiku_ugdymo_modelis.pdf
- Šimelionienė, A. (2008). *Kaip atpažinti vaiko gabumus? Metodinės rekomendacijos pedagogams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.